

Przygotowanie czasowej wystawy muzealnej dotyczącej tematyki wojskowej. Na podstawie wystawy czasowej „Wieliczka na drodze ku niepodległości”, prezentowanej w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka na przełomie 2016 i 2017 r.¹

Paweł Krokosz

UNIwersytet Papięski Jana Pawła II w Krakowie
ORCID: 0000-0001-9555-3801

ABSTRACT

Preparation of a temporary museum exhibition on military topics. Based on the temporary exhibition “Wieliczka on the way to independence”, presented at the Krakow Saltworks Museum in Wieliczka at the turn of 2016 and 2017

The article is devoted to issues related to the comprehensive preparation of a temporary museum exhibition on military

- 1 Artykuł, pod nieco innym tytułem, ukazał się pierwotnie w języku rosyjskim w opracowaniu zbiorowym towarzyszącym Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji „Wojenno-historyczne aspekty życia południa Rosji XVII–XXI w. Problemy nauki i muzeifikacji”, która odbyła się 14–15 listopada 2019 r. w Muzeum-Rezerwacie „Bitwa pod Stalingradem” w Wołgogradzie, zob. П. Крокосх, *Подготовка временной музейной выставки по военной тематике в Музее Соляных Копей Величка в Величке* [w:] *Военно-исторические аспекты жизни юга России XVII–XXI вв.: вопросы изучения и музеефикации. Международная научно-практическая конференция (2019; Волгоград): [материалы]*, С.А. Иванюк, Т.А. Приказчикова, И.А. Скорченко (ред.), Волгоград 2019, s. 289–297. Prezentowany powyżej tekst znacznie różni się od swojego rosyjskiego pierwowzoru, gdyż został wzbogacony o materiały źródłowe i informacyjne związane ze wspomnianą ekspozycją muzealną. Rozbudowana została także baza opracowań naukowych poświęconych wystawiennictwu.

topics. The article presents the following aspects: developing the concept of the exhibition and its scenario; selecting exhibits; preparation of documentation (loans and returns of objects); realization of the exhibition (cooperation with artists and technicians); preparation of a popularizing and educational program accompanying the exhibition (museum lessons, scientific sessions, etc.).

KEY WORDS: temporary museum exhibition, museology, museum exhibit, military history

SŁOWA KLUCZOWE: muzealna wystawa czasowa, muzealnictwo, eksponat muzealny, historia wojskowości

Wystawa czasowa – rozpatrywana w niniejszym opracowaniu wyłącznie jako ekspozycja zawierająca przede wszystkim artefakty, w odróżnieniu od czasowych wystaw planszowych – stanowi jeden z najistotniejszych elementów działalności każdej placówki muzealnej². Dynamiczny rozwój w dziedzinie techniki niesie z sobą nowe i coraz trudniejsze wyzwania przed muzealnikami, podejmującymi się realizacji wystaw przewidzianych na określony przedział czasu – zwykle są to trzy miesiące, rzadziej pół roku i dłużej. Nie bez znaczenia są także zmieniające się gusta i wymagania osób odwiedzających muzea, które nieustannie poszukują tam nowych atrakcji³. Dlatego obecnie otwarciu wystawy czasowej towarzyszą różnorodne atrakcje, głównie w postaci małych form artystycznych – koncertów, recitali muzycznych czy inscenizacji. Podobne działania mają miejsce podczas samego trwania wystawy oraz tuż przed jej zakończeniem (finałem). Warto zauważyć, iż przygotowanie wystawy czasowej tylko z pozoru wydaje się kwestią prostą, jednakże działanie to wymaga znacznego nakładu sił wielu osób oraz stosownego zabezpieczenia finansowego⁴. Nie mniejszą wagę odgrywają prawa autorskie w kilku wymiarach⁵.

Na tym tle szczególnie przedstawia się przygotowanie wystawy czasowej poświęconej tematyce wojskowej i wojennej. W tej działalności przodują tak często odwiedzane przez turystów placówki muzealne, których

2 Por. *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, S. Kozakiewicz (red.), Warszawa 1969, s. 376. Szerzej zob. Z. Żygulski jun., *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*, Warszawa 1982, s. 167–178; F. Matassa, *Organizacja wystaw. Podręcznik dla muzeów, bibliotek i archiwów*, S. Jaszczyńska (tłum.), Kraków 2015.

3 Zob. A. Jęczyk, A. Sammel, *Turystyka muzealna*, „Turystyka i Rekreacja” 2013, z. 10, nr 1, s. 21–27; B. Pabian, *Muzea jako atrakcja turystyczna i cel podróży. Przykład japońskiego miasta Nara*, „Turystyka i Rekreacja” 2016, nr 17, s. 131–146; I. Wyszowska, T. Jędrzyak, *Turystyka muzealna*, Warszawa 2017.

4 *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, *passim*.

5 Szerzej zob. P. Gwoździwicz-Matan, *Wystawa muzealna a prawo autorskie*, „Muzealnictwo” 2019, nr 60, s. 225–232.

6 Zob. Z. Żygulski jun., *Spotkania na ścieżkach nauki (noty autobiograficzne)* [w:] *Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie*, t. VII: *Księga pamiątkowa prof. dr hab. Zdzisława Żygulskiego jun.*, J. Ziemiński (red.), Pszczyna 1992, s. 33–36; H. Wielecki, *Początki muzealnictwa wojskowego w niepodległej Polsce 1919–1920*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2, s. 243–262; T. Jędrusiak, A.M. von Rohrscheidt, *Militarna turystyka kulturowa*, Warszawa 2011.

7 *Stories*, <https://www.iwm.org.uk/history> [dostęp: 10.07.2019].

8 *The RAF museums*, <https://www.rafmuseum.org.uk/about-us/our-history.aspx> [dostęp: 10.07.2019].

9 *What's on at the National Army Museum*, <https://www.nam.ac.uk/whats-on> [dostęp: 10.07.2019].

10 *Коллекции*, <https://www.musee-armee.fr/ru/collections.html> [dostęp: 10.07.2019].

11 *Музей*, <http://www.museedesblindes.fr/ru/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9-%D0%BE%D1%84-%D0%B6%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8> [dostęp: 10.07.2019].

12 *Sammlungen*, <https://www.mhmbw.de/sammlungen>; *Dauerausstellung*, <https://mhmbw.de/dauerausstellung> [dostęp: 10.07.2019].

13 *История музея*, <https://www.artillery-museum.ru/ru/museum/history/> [dostęp: 10.07.2019].

14 *История музея*, <http://1812panorama.ru/museum/history> [dostęp: 10.07.2019].

15 *История ЦМВС*, <http://www.cmaf.ru/history/> [dostęp: 10.07.2019].

podstawowym zadaniem jest gromadzenie, zabezpieczanie oraz prezentowanie obiektów *stricto* wojskowych⁶. Do grona najważniejszych europejskich instytucji realizujących te zadania należą wojenne muzea angielskie, m.in. Imperialne Muzeum Wojny (Imperial War Museum), gromadzące eksponaty związane z konfliktami zbrojnymi od czasów I wojny światowej (duża część wystawy została poświęcona II wojnie światowej)⁷; Muzeum Królewskich Powietrznych Sił Zbrojnych (Royal Air Force Museum), koncentrujące się w całości na historii brytyjskiego lotnictwa⁸; Narodowe Muzeum Armii (National Army Museum) – najważniejsze muzeum poświęcone dziejom brytyjskiego oręża od rewolucji angielskiej do czasów współczesnych⁹. Istotną rolę odgrywają również muzea francuskie, przede wszystkim paryskie Muzeum Armii (Musée de l'Armée), prezentujące eksponaty wojskowe – zarówno europejskie, jak i z innych kontynentów – od XIII do XX w.¹⁰, oraz Musée des Blindés w Saumur, będące jedną z największych na świecie placówek gromadzących broń pancerną (znajduje się tam największa kolekcja pojazdów opancerzonych)¹¹. Ponad 10 000 artefaktów wojskowych od XII w. do współczesności przechowuje również Muzeum Wojskowo-Historyczne Bundeswehry w Dreźnie (Militärhistorisches Museum der Bundeswehr)¹². Nie mniej ważną rolę odgrywają także muzea rosyjskie, wśród których na czoło wysuwają się m.in. placówki powołane i działające jeszcze w carskiej Rosji – Wojskowo-Historyczne Muzeum Artylerii, Wojsk Inżynieryjnych i Łączności (Военно-исторический музей артиллерии, инженерных войск и войск связи)¹³ i Muzeum-Panorama „Bitwa pod Borodino” w Moskwie (Музей-панорама «Бородинская битва»)¹⁴, a także te utworzone później – Centralne Muzeum Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w Moskwie (Центральный музей Вооруженных Сил Российской Федерации)¹⁵ oraz Muzeum-Rezerwat „Bitwa pod Stalingradem” w Wołgogradzie (Музей-заповедник «Сталинградская битва»)¹⁶. Dobrym przykładem ilustrującym niezakończony

i w zasadzie nadal trwający proces budowy muzealnictwa wojskowego na poziomie ogólnonarodowym jest Słowacja¹⁷.

Należy również wspomnieć o prężnie działających muzeach w Polsce¹⁸ – przodującym w tym wymiarze, powołanym do życia jeszcze w 1920 r., Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, posiadającym w swoich zbiorach aż 250 000 eksponatów¹⁹ i Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie, które rozpoczęło swoją działalność na przełomie lat 80. i 90. XX w.²⁰ oraz dwóch instytucjach, powstałych już w XXI w. – Muzeum Powstania Warszawskiego (muzeum założono w 2003 r.)²¹ i Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku (kamień węgielny pod budowę muzeum wmurowano w 2012 r.)²². Wspomnieć należy także o Muzeum Wojska w Białymstoku, będącym „najstarszą i największą na wschód od Wisły placówką muzealną oraz ośrodkiem naukowo-badawczym o charakterze historyczno-wojskowym”²³, która oprócz swojej podstawowej działalności statutowej wydaje dwa ważne czasopisma naukowe o tematyce wojskowej – „Zeszyty Naukowe Muzeum Wojska” i „Studia z Dziejów Wojskowości”²⁴.

Należy podkreślić, iż tematyka wojskowa i wojenna stanowi także przedmiot zainteresowania wielu innych mniejszych jednostek muzealnych, które w swoim statucie nie posiadają zapisów zobowiązujących do realizacji zadań wskazanej problematyki. Wśród nich są zarówno tzw. muzea centralne, czyli podlegające bezpośrednio pod zarząd władz ministerialnych, jak i muzea pozostające w gestii władz administracyjnych niższego szczebla (lokalne), a także prywatne lub społeczne placówki muzealne²⁵.

Omawiając kwestie dotyczące całościowych prac związanych z organizacją wystawy czasowej o tematyce wojskowej i wojennej, autor niniejszego opracowania posłużył się przykładem realizacji własnej wystawy czasowej pt. *Wieliczka na drodze ku niepodległości*, prezentowanej w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka od

16 S. Ivanyuk, I. Skorchenko, *Muzeum-Rezerwat „Bitwa pod Stalingradem” – historia i nowoczesność*, „Textus et Studia” 2018, nr 1, s. 7–24; *O myzee*, <https://stalingrad-battle.ru/about/> [dostęp: 10.07.2019].

17 Zob. P. Šteiner, *Current state of military museology in Slovakia*, „Muzealnictvo” 2020, nr 61, s. 66–74.

18 Szerzej zob. H. Wielecki, *op.cit.*, s. 243–262.

19 *O Muzeum*, <http://www.muzeum-wp.pl/o-muzeum.php> [dostęp: 15.08.2019].

20 *O nas*, <https://muzeum-ak.pl/o-muzeum/o-nas/> [dostęp: 15.08.2019].

21 *Historia*, <https://www.1944.pl/artykul/historia,4513.html> [dostęp: 15.08.2019].

22 *Budynek Muzeum*, <https://muzeum1939.pl/budynek-muzeum/60.html> [dostęp: 15.08.2019].

23 *Misja Muzeum Wojska w Białymstoku*, <https://mwb.com.pl/mwb2017/muzeum/misja-i-wizja/> [dostęp: 15.08.2019].

24 *Czasopisma*, <https://mwb.com.pl/mwb2017/oferta/wydawnictwa/> [dostęp: 15.08.2019].

25 Szerzej o misji i działalności prywatnych i społecznych muzeów zob. R. Gola, *Jak założyć prywatne muzeum?*, „Muzealnictwo” 2008, nr 49, s. 11–15; A. Leśniewski, *Spoleczne placówki muzealne jako zaplecze regionalnej turystyki kulturowej na przykładzie Muzeum Regionalnego w Trzemesznie*, „Turystyka Kulturowa” 2009, nr 6, s. 13–27.

26 Całość dokumentacji związanej z przygotowaniem wystawy czasowej oraz wszystkie związane z nią publikacje i materiały prasowe przechowywane są w Archiwum Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka (dalej: AMŻKW), Dział Historyczny, sygn. DH.320/1. Szerzej o wystawie zob. P. Krokosz, *Wieliczka na drodze ku niepodległości – legionowe wspomnienia*, „Gazeta Muzealna” 2016, nr 158, „Panorama Powiatu Wielickiego” 2016, nr 10, s. 2; „Wieliczka na drodze ku niepodległości”, „Gazeta Muzealna” 2016, nr 159, s. 1, „Panorama Powiatu Wielickiego” 2016, nr 11, s. 2; *Wystawy*, <https://muzeum.wieliczka.pl/aktualnosci-zamek/wystawy> [dostęp: 9.09.2019]; J. Białek, *Taka była dawna Wieliczka. Na drodze ku niepodległości*, <https://dziennikpolski24.pl/taka-byla-dawna-wieliczka-na-drodze-ku-niepodleglosci/ar/11476860> [dostęp: 9.09.2019].

27 *W 100-lecie wybuchu Wielkiej Wojny 1914–1918. Wieliczka na drodze do niepodległości. Zaproszenie*, tekst P. Krokosz, opracowanie graficzne A. Łapczyńska [Wieliczka 2014], Zbiory prywatne Pawła Krokosza (dalej: ZPPK).

28 M. Gołąbek, *Zespół zadaniowy* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 6–11.

29 M. Czartoryjska, *Budżet wystawy w kontekście Programów Ministra* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 12–16.

30 A. Badach, *Publikacje* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 17–20.

31 K. Rokosz, *Program edukacyjny* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 21–28.

32 J. Górka, *Promocja wystawy* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 29–39.

33 R. Golat, *Wybrane aspekty prawne w procesie organizacji wystaw* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 40–44.

34 P. Ogrodzki, *Ochrona i bezpieczeństwo zbiorów w procesie organizacji*

8 października 2016 do 28 lutego 2017 r.²⁶ Warto nadmienić, że istotną zapowiedzią przygotowywanej ekspozycji była zorganizowana przez autora 28 października 2014 r. sesja rocznicowa W 100-lecie wybuchu Wielkiej Wojny 1914–1918. Wieliczka na drodze do niepodległości. Program referatów zaprezentowanych podczas spotkania przedstawiał się następująco:

- otwarcie sesji i słowo wstępne, prof. dr hab. Antoni Jodłowski, dyrektor Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka;
- *Europa w przededniu Wielkiej Wojny*, prof. dr hab. Mariusz Wołos, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie;
- *Działania wojenne na terenie Galicji w latach 1914–1917*, dr hab. Michał Baczkowski, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński;
- *Wieliczka w roku 1914*, dr Paweł Krokosz, Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka²⁷.

Całościowa problematyka dotycząca przygotowania i trwania ekspozycji czasowej została ujęta w formie odrębnych artykułów zamieszczonych w opracowaniu zbiorowym *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeach*:

1. Działalność zespołu zadaniowego²⁸
2. Kwestie budżetu²⁹
3. Publikacja materiałów towarzyszących wystawie³⁰
4. Działania edukacyjne³¹
5. Sprawy promocyjne³²
6. Kwestie prawne związane z przygotowaniem wystawy³³
7. Ochrona i bezpieczeństwo eksponatów³⁴
8. Inwentaryzacja w procesie organizacji wystawy³⁵
9. Aspekty konserwatorskie³⁶

Wymienione powyżej kwestie, które znalazły się w publikacji *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeach*, opracowanej przez doświadczonych muzealników i pracowników naukowych, dotyczą również przygotowania wystawy o tematyce wojskowej i wojennej. Niemniej jednak w tym kontekście należy wspomnieć także o kilku ważnych aspektach towarzyszących przygotowaniu

ekspozycji o wskazanej tematyce, które nie zostały ujęte bądź odpowiednio rozwinięte przez autorów wspomnianego opracowania, a przełożyły się na proces związany z przygotowaniem wystawy czasowej pt. *Wieliczka na drodze ku niepodległości*, prezentowanej w wielickim muzeum na przełomie 2016 i 2017 r.

Na pierwszym miejscu należy wymienić problem związany z samym pomysłem mającej powstać wystawy czasowej. W przypadku placówek zajmujących się muzealnictwem wojskowym kwestia ta nie stanowi większego kłopotu, gdyż tematyka wojskowa i wojenna wpisana jest wprost do statutu tych instytucji. Inaczej natomiast wygląda sprawa w odniesieniu do muzeów o całkowicie odmiennym charakterze, lecz z racji swego funkcjonowania w danym miejscu odpowiedzialnych za realizację zadań dotyczących prowadzenia badań naukowych nad jego dziejami (a następnie ich popularyzacji). Doskonałym przykładem jest Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka, będące placówką muzealną zajmującą się szeroką problematyką górnictwa polskiego i światowego, a jednocześnie zobowiązaną statutowo do zajmowania się dziejami miast górniczych, jakim bez wątpienia jest Wieliczka³⁷. Z tego powodu przygotowanie wspomnianej wystawy czasowej pt. *Wieliczka na drodze ku niepodległości* niosło z sobą dla jej kuratora wiele nowych i trudnych wyzwań. Realizacja ekspozycji przypadała w latach obchodów 100. rocznicy I wojny światowej, co w naturalny sposób łączyło się z działaniami podejmowanymi przez Polaków na rzecz odzyskania utraconej pod koniec XVIII w. państwowości. Z tego też powodu tematem przewodnim wystawy była działalność niepodległościowa wieliczczan oraz ich udział w walce o sprawę polską. Nie mogło zatem obyć się bez podkreślenia wagi miejscowych organizacji zaangażowanych w czyn niepodległościowy, takich jak Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Wieliczce³⁸ i Związek Strzelecki w Wieliczce³⁹. Należący do nich członkowie już w 1914 r. zasilili powstające w Krakowie Legiony Polskie, które w myśl ich twórcy

wystaw [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 45–59.

35 A. Modrzewska, *Inwentaryzacja w procesie organizacji wystaw* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 60–66.

36 A. Fiz-Lazor, *Konserwatorskie organizacje wystaw* [w:] *ABC organizacji wystaw...*, s. 67–88.

37 Dziennik Urzędowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej: DUMKiDN), 28 kwietnia 2017, poz. 15, zał. Statut Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka w Wieliczce, s. 2. Regulacja ta zmienia nieco zapisy statutu muzeum zatwierdzonego w 2012 r. i obowiązującego podczas prezentowania wystawy pt. *Wieliczka na drodze ku niepodległości*, zob. DUMKiDN, 7 sierpnia 2012, poz. 41.

38 Szerzej zob. P. Krokosz, *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Wieliczce w latach 1892–1939 (1948)*, „*Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*” 2015, nr 1, s. 208–222; *idem*, *Z działalności sportowej i wojskowej Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Wieliczce w latach 1892–1939 (1948)* (cz. 1), „*Res Gestae. Czasopismo Historyczne*” 2018, nr 7, s. 22–45.

39 Szerzej zob. J. Hojarczyk, *Związki Strzeleckie w obwodzie wielickim (1912–1914)*, Warszawa 1939.

Józefa Piłsudskiego w przyszłości miały stać się załącznikiem przyszłego Wojska Polskiego. Niepodległościową kartę wieliczana należało przedstawić na szerokim tle toczących się wówczas działań wojennych i pierwszych lat odrodzonego państwa polskiego.

Najtrudniejszym zadaniem związanym z realizacją wspomnianej wystawy było pozyskanie stosownych artefaktów dokumentujących ową „wielicką drogę ku niepodległości”. Zbiory Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka składają się przede wszystkim z eksponatów związanych z wydobywaniem i produkcją soli, dlatego wcześniej należało ustalić, czy zachowały się jakiegokolwiek pamiątki po wieliczanych z tamtego okresu i u kogo mogą się znajdować (eksponaty mieszczące się w muzeum i mogące zostać wykorzystane podczas wystawy są nieliczne). Osobny problem stanowiło uzyskanie zgody od właścicieli tych pamiątek na ich udostępnienie na czas trwania wystawy, co nie zawsze było rzeczą łatwą. W tym aspekcie bardzo ważną kwestię stanowiło zapewnienie zachowania i przestrzegania praw autorskich w odniesieniu do artefaktów pozyskanych na potrzeby ekspozycji⁴⁰. Mniej problemów było z wyselekcjonowaniem materiałów w postaci dokumentów papierowych, zdjęć czy afiszy lub plakatów z czasu I wojny światowej. Część z nich przetrwała i jest przechowywana w zbiorach archiwum wielickiego muzeum, a część znajduje się w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie oraz Bibliotece Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie. Wypożyczenia poczyniono także od osób prywatnych, przede wszystkim krewnych wieliczana, będących uczestnikami I wojny światowej.

Z pozoru łatwiejszym działaniem było wypożyczenie na potrzeby wystawy czasowej eksponatów militarnych w postaci broni palnej lub białej, koniecznej do stworzenia tła ilustracyjnego epoki. Z uwagi na przypadającą wówczas 100. rocznicę obchodów wybuchu I wojny światowej wiele polskich placówek muzealnych, przede wszystkim muzea wojskowe, organizowało własne wystawy

czasowe i ograniczyło wypożyczenia. Podobna kwestia dotyczyła mundurów, odznaczeń oraz całego oporządzenia żołnierskiego, a także zbiorów sztuki w postaci obrazów, grafik czy rzeźb. Te działania w znaczny sposób utrudniały realizację koncepcji własnej wystawy czasowej, zmuszając jej kuratora do dokonywania drobnych korekt w przygotowanym scenariuszu. W tym miejscu należy odnieść się także do spraw związanych z samym wypożyczeniem i eksponowaniem artefaktów w postaci broni palnej pozbawionej cech bojowych, obwarowanych odpowiednimi przepisami prawnymi. Procedury wypożyczenia i zwrotu wymagały od organizatora wystawy czasowej, w tym wypadku Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka, zorganizowania ich bezpiecznego przewozu (udział uzbrojonego w broń palną konwojenta i pisemnego zgłoszenia komendantowi wojewódzkiemu policji trasy przejazdu i wszystkich osób biorących udział w transporcie eksponatów). Na organizatorze wystawy spoczywało również przygotowanie zamkniętych gablot, w których prezentowane miały być eksponaty w postaci broni palnej⁴¹.

Przygotowanie wystawy czasowej, poświęconej działalności niepodległościowej wieliczian i ich udziałowi w działaniach wojennych na frontach I wojny światowej, stanowiło również doskonałą okazję do upamiętnienia jej konkretnych uczestników. Zachowane materiały źródłowe, przede wszystkim w postaci spisów członków poszczególnych wielickich organizacji niepodległościowych, PTG „Sokół” i Związek Strzelecki, a także osób zwerbowanych do Legionów Polskich przez Powiatowy Komitet Narodowy w Wieliczce, pozwoliły na przygotowanie specjalnych tablic, na których umieszczono spis ich imion i nazwisk. Zabieg ten miał na celu wielorakie działanie: po pierwsze, przypomnienie aktywności patriotycznej konkretnych wieliczian, po drugie, ich upamiętnienie, a wreszcie po trzecie – asumpt dla osób zwiedzających wystawę do podjęcia poszukiwań w archiwach rodzinnych materiałów związanych z niepodległościową

41 Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 19 września 2014, poz. 1240: Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r., zał. nr 2: Wymagania w zakresie przechowywania i eksponowania broni palnej. Zob. też: K. Raińska, *Broń palna w muzeum. Przechowywanie i eksponowanie*, <https://drive.google.com/file/d/oB-2cB2DsXYIsNVV6a3AtWThMaEk/view> [dostęp: 1.09.2019]; R. Golat, *Skutki posiadania zabytków militarnych*, „Muzealnictwo” 2008, nr 49, s. 16–19.

42 Materiały źródłowe zawierające spisy osobowe członków Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Wieliczce i Związku Strzeleckiego w Wieliczce przechowywane są w zbiorach muzeum wielickiego i Archiwum Narodowego w Krakowie, a w formie aneksu zostały zamieszczone w książce wieliczana, żołnierza Legionów Polskich i późniejszego oficera Wojska Polskiego Jerzego Hojarczyka, zob. AMŻKW, Akta Międzywojenne, sygn. 40, Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Wieliczce, k. 65–70v.; Archiwum Narodowe w Krakowie, Naczelny Komitet Narodowy, sygn. 29/530/514, „Korespondencja z Powiatowymi Komitetami Narodowymi: Tarnobrzeg–Wieliczka”, 1914–1917, mf. 100/725; J. Hojarczyk, *op.cit.*, s. 110–123.

43 *Wieliczka na drodze ku niepodległości. Wystawa w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka, ul. Zamkowa 8, Wieliczka. 09 listopada 2016 – 28 lutego 2017. Plakat*, oprac. merytoryczne P. Krokosz, koncepcja i oprac. graf. A. Łapczyńska, ZPPK; *Wieliczka na drodze ku niepodległości. 09 listopada 2016 r., o godz. 17.00. Zaproszenie*, opracowanie merytoryczne P. Krokosz, koncepcja i oprac. graf. A. Łapczyńska, ZPPK.

44 *Wieliczka na drodze ku niepodległości. Wieliczka, Środa 09 listopada 2016. – Wtorek 28 lutego 2017. Komentarz do wystawy*, oprac. merytoryczne P. Krokosz, koncepcja i oprac. graf. A. Łapczyńska, ZPPK.

działalnością swoich przodków. W przypadku wystawy pt. *Wieliczka na drodze ku niepodległości* ten ostatni aspekt okazał się niezwykle ważny, gdyż wielu mieszkańców miasta i okolicznych miejscowości odnalazło tam nazwiska swoich krewnych, co w naturalny sposób przełożyło się na chęć zdobycia większej wiedzy o ich działalności w okresie I wojny światowej⁴².

W żaden sposób nie można przemilczeć całokształtu kwestii związanych z aranżacjami – plastyczną i muzyczną – wystawy, nad którymi czuwali specjaliści pracowni muzealnych – Plastycznej oraz Digitalizacji i Fotografii. Pierwsi ze wspomnianych odpowiedzialni byli za całość prac związanych z aranżacją plastyczną ekspozycji, a także za przygotowanie materiałów w postaci plakatu, zaproszenia oraz folderu dedykowanych wystawie⁴³. Wśród wymienionych materiałów plastycznych szczególną rolę odegrał folder towarzyszący wystawie, przygotowany w formie gazety z okresu I wojny światowej. Na pierwszej stronie zamieszczona została merytoryczna informacja dotycząca wystawy, natomiast na stronach kolejnych umieszczono klasyczne „doniesienia prasowe”, opracowane przez jej kuratora na podstawie materiałów archiwalnych. Całości nadano szatę graficzną dawnych gazet, a do wydruku folderu użyto papieru nawiązującego gramaturą do periodyków sprzed stu lat⁴⁴. Równie istotny wkład w przygotowanie wystawy wnieśli pracownicy muzealnej Pracowni Digitalizacji i Fotografii, wydobywając wielokrotnie ze starych zaśniedziałych klisz niezwykle urok minionych lat. Podobne działania podejmowali w odniesieniu do aranżacji wiązanki pieśni patriotycznych towarzyszących wystawie (odtworzane bezpośrednio na sali wystawienniczej ze specjalnego cyfrowego nośnika audio-wideo), którą przygotował chór mieszany Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Wieliczce. W tej kwestii należy zauważyć, iż nadmienione towarzystwo, funkcjonujące niemal nieprzerwanie od 1872 r., w lokalnym wymiarze wniosło wielki wkład w odzyskanie niepodległości przez Polskę. Wielu „lutnistów”

zasiliło Legiony Polskie, a działalność charytatywna – organizowanie koncertów muzycznych i przedstawień scenicznych – pozostałych członków organizacji w latach 1914–1918 przynosiła środki pieniężne, które przeznaczano na fundusz wdów i sierot po poległych legionistach⁴⁵.

Na koniec należy wspomnieć o programie artystycznym, towarzyszącym otwarciu wystawy *Wieliczka na drodze ku niepodległości*, mającym miejsce 9 listopada 2016 r. Zebranych gości w podniosły nastrój patriotyczny wprowadził chór mieszany wielickiej „Lutni”, wykonując wybrane pieśni legionowe. Na wernisażu nie zabrakło także umundurowanych i uzbrojonych „legionistów”, czyli członków Grupy Rekonstrukcji Historycznej „II Brygady Legionów Polskich” z Bochni⁴⁶.

Jak starano się wykazać, działania związane z przygotowaniem czasowej wystawy muzealnej, dotyczącej tematyki wojskowej w swym zasadniczym aspekcie, nie odbiegają od tradycyjnych rozwiązań przyjętych podczas prac nad innymi ekspozycjami prezentowanymi przez określony czas. Należy jednak pamiętać, iż wystawy odwołujące się do problematyki wojskowej i wojennej kierują się swoimi specyficznymi prawami, przede wszystkim w odniesieniu do wypożyczenia i prezentacji eksponatów w postaci broni palnej. W tym zakresie organizator wystawy, czyli placówka muzealna, zobligowana jest skrupulatnie przestrzegać zapisów obowiązujących regulacji prawnych. Wystawa czasowa, której tematem przewodnim jest aspekt militarny, stanowi równocześnie doskonałe pole do prezentacji treści patriotycznych.

45 Szerzej zob. *Jubileusz stulecia 1872–1972*, I. Markowski, J. Piotrowicz, W. Topornicki (red.), Wieliczka 1972, s. 25–100; P. Krokosz, *Życie kulturalne Wieliczki od XIX wieku do czasów współczesnych*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 2011, nr 27, s. 192–211; W. Gawroński, P. Krokosz, *140 lat Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Wieliczce (1872–2021)*, Wieliczka 2012, s. 3–13.

46 „Wieliczka na drodze ku niepodległości”, s. 1.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

1. Archiwum Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka
Akta Międzywojenne, sygn. 40.
Dział Historyczny, sygn. DH.320/1.
2. Archiwum Narodowe w Krakowie: sygn. 29/530/514, mf. 100/725.
3. Zbiory prywatne Pawła Krokosza
W 100-lecie wybuchu Wielkiej Wojny 1914–1918. Wieliczka na drodze do niepodległości. Zaproszenie, tekst P. Krokosz, oprac. graf. A. Łapczyńska [Wieliczka 2014].
Wieliczka na drodze ku niepodległości. Wieliczka, Środa 09 listopada 2016. – Wtorek 28 lutego 2017. Komentarz do wystawy, oprac. merytoryczne P. Krokosz, koncepcja i oprac. graf. A. Łapczyńska.
Wieliczka na drodze ku niepodległości. Wystawa w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka, ul. Zamkowa 8, Wieliczka. 09 listopad 2016 – 28 luty 2017. Plakat, oprac. merytoryczne P. Krokosz, koncepcja i oprac. graf. A. Łapczyńska.
Wieliczka na drodze ku niepodległości. 09 listopad 2016 r., o godz. 17.00. Zaproszenie, oprac. merytoryczne P. Krokosz, koncepcja i oprac. graf. A. Łapczyńska.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Dziennik Urzędowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
28 kwietnia 2017.
- Dziennik Urzędowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
7 sierpnia 2012.
- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 19 września 2014.
- Hojarczyk J., *Związki Strzeleckie w obwodzie wielickim (1912–1914)*,
Warszawa 1939.

OPRACOWANIA I ARTYKUŁY NAUKOWE

- ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.),
Warszawa 2012.
- Badach A., *Publikacje [w:] ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 17–20.
- Czartoryjska M., *Budżet wystawy w kontekście Programów Ministra [w:] ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 12–16.
- Fiz-Lazor A., *Konserwatorskie organizacje wystaw [w:] ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 67–88.

- Gawroński W., Krokosz P., *140 lat Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Wieliczce (1872–2021)*, Wieliczka 2012.
- Golat R., *Jak założyć prywatne muzeum?*, „Muzealnictwo” 2008, nr 49, s. 11–15.
- Golat R., *Skutki posiadania zabytków militarnych*, „Muzealnictwo” 2008, nr 49, s. 16–19.
- Golat R., *Wybrane aspekty prawne w procesie organizacji wystaw* [w:] *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 40–44.
- Gołąbek M., *Zespół zadaniowy* [w:] *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 6–11.
- Górka J., *Promocja wystawy* [w:] *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 29–39.
- Gwoździejewicz-Matan P., *Wystawa muzealna a prawo autorskie*, „Muzealnictwo” 2019, nr 60.
- Hojarczyk J., *Związki Strzeleckie w obwodzie wielickim (1912–1914)*, Warszawa 1939.
- Ivanjuk S., Skorchenko I., *Muzeum-Rezerwat „Bitwa pod Stalingradem” – historia i nowoczesność*, „Textus et Studia” 2018, nr 1, s. 7–24.
- Jęczmyk A., Sammel A., *Turystyka muzealna*, „Turystyka i Rekreacja” 2013, z. 10, nr 1, s. 21–27.
- Jędrysiak T., Rohrscheidt A.M. von, *Militarna turystyka kulturowa*, Warszawa 2011.
- Jubileusz stulecia 1872–1972*, I. Markowski, J. Piotrowicz, W. Topornicki (red.), Wieliczka 1972.
- Krokosz P., *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Wieliczce w latach 1892–1939 (1948)*, „Studia Slavica et Balcanica Petropolitana” 2015, nr 1, s. 208–222.
- Krokosz P., *Wieliczka na drodze ku niepodległości – legionowe wspomnienia*, „Gazeta Muzealna” 2016, nr 158, „Panorama Powiatu Wielickiego” 2016, nr 10, s. 2.
- Krokosz P., *Z działalności sportowej i wojskowej Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Wieliczce w latach 1892–1939 (1948)* (cz. 1), „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2018, nr 7, s. 22–45.
- Krokosz P., *Życie kulturalne Wieliczki od XIX wieku do czasów współczesnych*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 2011, nr 27, s. 189–242.
- Leśniewski A., *Spoleczne placówki muzealne jako zaplecze regionalnej turystyki kulturowej na przykładzie Muzeum Regionalnego w Trzemesznie*, „Turystyka Kulturowa” 2009, nr 6, s. 13–27.
- Matassa F., *Organizacja wystaw. Podręcznik dla muzeów, bibliotek i archiwów*, S. Jaszczyńska (tłum.), Kraków 2015.

- Modrzewska A., *Inwentaryzacja w procesie organizacji wystaw* [w:] *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 60–66.
- Ogrodzki P., *Ochrona i bezpieczeństwo zbiorów w procesie organizacji wystaw* [w:] *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 45–59.
- Pabian B., *Muzea jako atrakcja turystyczna i cel podróży. Przykład japońskiego miasta Nara*, „Turystyka i Rekreacja” 2016, nr 17, s. 131–146.
- Rokosz K., *Program edukacyjny* [w:] *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeum*, M. Rogowski (red.), Warszawa 2012, s. 21–28.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, S. Kozakiewicz (red.), Warszawa 1969.
- Šteiner P., *Current state of military museology in Slovakia*, „Muzealnictwo” 2020, nr 61, s. 66–74.
- Wielecki H., *Początki muzealnictwa wojskowego w niepodległej Polsce 1919–1920*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2, s. 243–262.
- „Wieliczka na drodze ku niepodległości” „Gazeta Muzealna” 2016, nr 159, „Panorama Powiatu Wielickiego” 2016, nr 11, s. 2.
- Wyszkowska I., Jędrzyśiak T., *Turystyka muzealna*, Warszawa 2017.
- Żygulski Z. jun., *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*, Warszawa 1982.
- Żygulski Z. jun., *Spotkania na ścieżkach nauki (noty autobiograficzne)* [w:] *Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie*, t. VII: *Księga pamiątkowa prof. dr hab. Dzisława Żygulskiego jun.*, J. Ziemiński (red.), Pszczyna 1992, s. 11–41.
- Крокош П., *Подготовка временной музейной выставки по военной тематике в Музее Соляных Коней Величка в Величке* [w:] *Военно-исторические аспекты жизни юга России XVII–XXI вв.: вопросы изучения и музеефикации. Международная научно-практическая конференция (2019; Волгоград): [материалы]*, С.А. Иванюк, Т.А. Приказчикова, И.А. Скорченко (ред.), Волгоград 2019, s. 289–297.

ARTYKUŁY INTERNETOWE

- Białek J., *Taka była dawna Wieliczka. Na drodze ku niepodległości*, <https://dziennikpolski24.pl/taka-byla-dawna-wieliczka-na-drozdze-ku-niepodleglosci/ar/11476860> [dostęp: 9.09.2019].
- Budynek Muzeum*, <https://muzeum1939.pl/budynek-muzeum/60.html> [dostęp: 15.08.2019)].
- Czasopisma*, <https://mwb.com.pl/mwb2017/oferta/wydawnictwa/> [dostęp: 15.08.2019].
- Historia*, <https://www.1944.pl/arttykul/historia,4513.html> [dostęp: 15.08.2019].

Misja Muzeum Wojska w Białymstoku, <https://mwb.com.pl/mwb2017/muzeum/misja-i-wizja/> [dostęp: 15.08.2019].

O Muzeum, <http://www.muzeumwp.pl/o-muzeum.php> [dostęp: 15.08.2019].

O nas, <https://muzeum-ak.pl/o-muzeum/o-nas/> [dostęp: 15.08.2019].

Raińska K., *Broń palna w muzeum. Przechowywanie i eksponowanie*, <https://drive.google.com/file/d/oB-2cB2DsXYlsNvv6a3AtWThMaEk/view> [dostęp: 1.09.2019].

Sammlungen, <https://www.mhmbw.de/sammlungen>; *Dauerausstellung*, <https://mhmbw.de/dauerausstellung> [dostęp: 10.07.2019].

Stories, <https://www.iwm.org.uk/history> [dostęp: 10.07.2019].

The RAF museums, <https://www.rafmuseum.org.uk/about-us/our-history.aspx> [dostęp: 10.07.2019].

What's on at the National Army Museum, <https://www.nam.ac.uk/whats-on> [dostęp: 10.07.2019].

Wystawy, <https://muzeum.wieliczka.pl/aktualnosci-zamek/wystawy> [dostęp: 9.09.2019].

История музея, <https://www.artillery-museum.ru/ru/museum/history/> [dostęp: 10.07.2019].

История музея, <http://1812panorama.ru/museum/history> [dostęp: 10.07.2019].

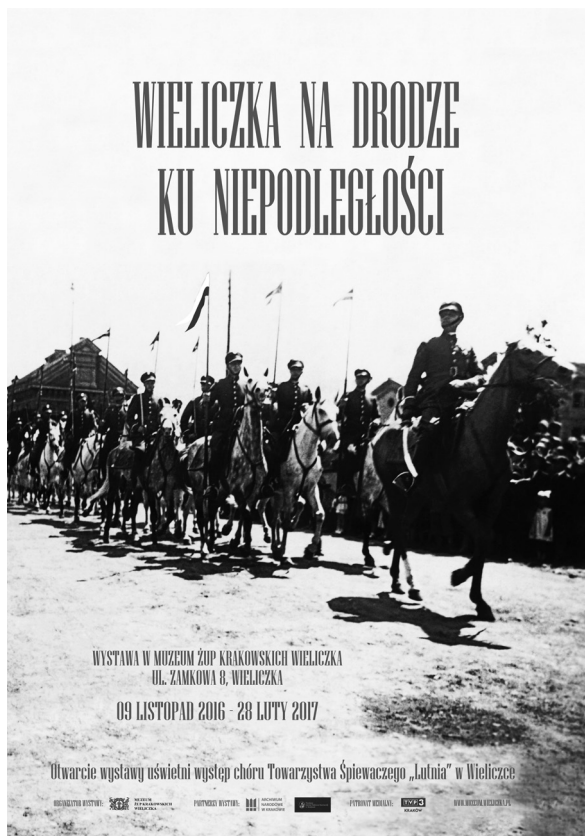
История ЦМБС, <http://www.cmaf.ru/history/> [dostęp: 10.07.2019].

Коллекции, <https://www.musee-armee.fr/ru/collections.html> [dostęp: 10.07.2019].

Музей, <http://www.museedesblindes.fr/ru/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9-%D0%BE%D1%84-%D0%B6%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8> [dostęp: 10.07.2019].

О музее, <https://stalingrad-battle.ru/about/> [dostęp: 10.07.2019].

---

1. Plakat wystawy czasowej „Wieliczka na drodze ku niepodległości”, 09.11.2016–28.02.2017. Ze zbiorów Pawła Krokosza

2. Zaproszenie na wystawę czasową „Wieliczka na drodze ku niepodległości”, 09.11.2016–28.02.2017. Ze zbiorów Pawła Krokosza

zaproszenie

W 100-lecie wybuchu Wielkiej Wojny 1914–1918.
Wieliczka na drodze do niepodległości

7. Zaproszenie na sesję rocznicową *W 100-lecie wybuchu Wielkiej Wojny 1914–1918. Wieliczka na drodze do niepodległości*, 28.10.2014 r. Ze zbiorów Pawła Krokosza

8. Wystawa czasowa *„Wieliczka na drodze ku niepodległości”*, 09.11.2016–28.02.2017. Ze zbiorów Pawła Krokosza

9. Wystawa czasowa „Wieliczka na drodze ku niepodległości”,
09.11.2016–28.02.2017. Ze zbiorów Pawła Krokosza

10. Wystawa czasowa „Wieliczka na drodze ku niepodległości”,
09.11.2016–28.02.2017. Ze zbiorów Jadwigi Dudy